

Villkoret ”till den enskildes nackdel” i 113 kap. 8 § SFB ska tolkas subjektivt

Försäkringskassans ställningstagande

När Försäkringskassan bedömer om en ändring är till den enskildes nackdel enligt 113 kap. 8 § socialförsäkringsbalken (SFB) ska den enskildes egen uppfattning vara avgörande för frågan.

Bakgrund

Lagtext

---

113 kap. 7 § SFB

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 §.

113 kap. 8 § SFB

Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel.

Därför behövs ett rättsligt ställningstagande

Som regel är det inte några problem att avgöra om en ändring skulle vara till den enskildes nackdel eller inte. Det finns dock fall där det är svårt att avgöra hur villkoret ska tolkas och tillämpas.

En enskild kan ha ansökt om och beviljats en förmån som hen sedan av olika skäl inte vill ha. Det kan handla om att den enskilde inser att en beviljad förmån påverkar rätten till en annan förmån eller får andra oönskade effekter. Ansökan kan vidare ha gjorts av misstag. Det kan också ha inträffat något som gör att den försäkrade inte längre vill ha förmånen. En enskild kan även ha ansökt om och beviljats en förmån som hen sedan av olika anledningar vill begränsa. Den enskilde kan då begära omprövning och yrka att Försäkringskassan ska upphäva beslutet att bevilja förmånen, alternativt ändra beslutet och minska rätten till förmånen. Utåt sett framstår det som att den enskilde begär en ändring till nackdel för sig själv. Den enskilde är dock av en annan uppfattning. Hen anser att det vore till hens fördel om beslutet att bevilja förmånen upphävs eller ändras. Frågan är hur 113 kap. 8 § SFB ska tolkas i sådana situationer.

Bestämmelsen kan tolkas som att det är den enskildes uppfattning som ska avgöra om det är en ändring till nackdel för hen eller inte. Villkoret är då subjektivt. Bestämmelsen skulle dock kunna tolkas på ett annat sätt, nämligen som att bedömningen ska göras på helt objektiva grunder. Med objektiva grunder menas hur någonting uppfattas, eller är, typiskt sett. Den enskildes

uppfattning har då inte någon avgörande betydelse. Bedömningen blir istället om den ändring som begärs typiskt sett, eller utåt sett, är till nackdel för den enskilde eller inte.

Varken lagens ordalydelse eller dess förarbeten ger ett klart svar på om villkoret ska tolkas subjektivt eller objektivt.¹ Därför behövs ett rättsligt ställningstagande.

Frågan har dessutom fått större betydelse efter rättsfallet HFD 2023 ref. 56 eftersom Försäkringskassan inte längre kan använda förvaltningslagens regler om ändring vid sidan av reglerna i SFB.

Definitioner

I texten används begreppen "subjektiv tolkning" och "objektiv tolkning". Med subjektiv tolkning menas att det är den enskildes egen (subjektiva) uppfattning som är avgörande. Objektiv tolkning betyder istället att det är objektiva grunder som är avgörande. Med objektiva grunder menas hur något typiskt sett uppfattas, utåt sett, utan hänsyn tagen till den enskildes uppfattning eller situation i det aktuella fallet.

Avgränsningar

Detta rättsliga ställningstagande handlar endast om hur villkoret till den enskildes nackdel ska tolkas i 113 kap. 8 § SFB. Det berör därmed inte förutsättningarna för ändring i 113 kap. SFB i övrigt och handlar inte heller om hur begäran om omprövning ska handläggas.

Överväganden

Det framgår inte av ordalydelsen i 113 kap. 8 § SFB om bedömningen ska göras subjektivt eller objektivt. Det faktum att det inte finns några särskilda uttalanden i förarbetena om att den enskildes egen uppfattning ska beaktas, skulle kunna tänkas tala för en objektiv bedömning. Det går dock inte att komma fram till någon bestämd slutsats om tolkningen av bestämmelsen utifrån detta.² Det finns dessutom tydligt stöd i andra rättskällor för en subjektiv tolkning.

Ett direkt stöd för en subjektiv tolkning finns i rättsfallet FÖD 1989:50. I målet hade den enskilde av misstag ansökt om förtidspension och beviljats det. Den enskilde begärde då att beslutet skulle upphävas vid omprövning. Ett beslut att upphäva ett beviljande av en förmån får typiskt sett anses vara till nackdel för den enskilde. FÖD ansåg trots det att beslutet skulle upphävas, i linje med den

---

¹ Prop. 1981/82:88 s. 19 ff. och s. 33 och prop. 2008/09:200 s. 577 f.

² Jfr exempelvis rättsfallet HFD 2022 ref. 35. I det fallet gav inte förarbetena någon ledning om vad lagstiftaren avsett och en språklig analys av det aktuella ordet ledde inte heller till någon bestämd slutsats om dess innebörd. HFD ansåg då att snarare än att lägga vikt vid det aktuella ordet, borde bestämmelsernas allmänna avfattning samt deras systematik och syfte vara styrande vid tolkningen (p. 18).

enskildes uppfattning.³ Detta talar för att det är den enskildes uppfattning som är avgörande för om ändringen var till nackdel eller inte.⁴

Även mer systematiska skäl ger stöd för en subjektiv tolkning. För att kunna ge en klar bild av på vilket sätt systematiken talar för en sådan tolkning är det nödvändigt att börja med reglernas syfte.

Syftet med reglerna om omprövning är bland annat att Försäkringskassans beslut ska kunna ändras snabbt och enkelt, liksom att onödiga prövningar i domstol så långt som möjligt ska undvikas.⁵ Eftersom ett ändamål är att undvika onödiga prövningar i domstol, är det relevant att beakta vilka möjligheter den enskilde har att begära att ett myndighetsbeslut att bevilja en förmån ska upphävas, och vilka möjligheter en domstol har att bifalla en sådan begäran.

Av rättspraxis framgår att en enskild har rätt att ändra sig och begära att ett myndighetsbeslut som inte gått hen emot ska upphävas i domstol.⁶ Det finns vidare praxis från socialförsäkringsområdet som ger stöd att en domstol kan bifalla en sådan begäran från den enskilde.⁷ Om omprövningsreglerna tolkas som att Försäkringskassan inte har motsvarande möjlighet att bifalla en sådan begäran, blir konsekvensen att den enskilde måste vänta på en prövning i domstol för att beviljas en ändring. En sådan ordning skulle motverka syftet med omprövningsreglerna. Det vill säga att på ett snabbt och enkelt sätt avlasta domstolarna från onödiga överklaganden.

Slutligen kan det tilläggas att det inom skatterätten finns omprövningsregler som tillåter en ändring till nackdel för den enskilde när hen begär det, vilket också talar för en subjektiv tolkning.⁸ Omprövningsreglerna inom skatterätten har nämligen stora likheter med omprövningsreglerna inom socialförsäkringsrätten.

Resonemangen ovan kan sammanfattas med att det inte går att dra någon bestämd slutsats om vilken tolkning som är riktig utifrån ordalydelsen i 113 kap. 8 § SFB eller förarbetena. Det finns däremot stöd i äldre rättspraxis för en subjektiv tolkning. Även systematiska skäl, det vill säga omprövningsreglernas förhållande till förvaltningsprocessen i domstol, talar för att villkoret i 113 kap. 8 § SFB ska tolkas subjektivt, liksom omprövningsregler i annan lagstiftning.

---

³ En annan sak var att den enskilde även utan ansökan skulle ha beviljats förtidspension. Försäkringskassan skulle dock först efter att beslutet upphävts vid omprövning ha fattat ett nytt beslut och beviljat den enskilde förtidspension, efter ny utredning av frågan.

⁴ Jfr även Jansson m.fl., Socialförsäkringsbalken, JUNO version 2P, kommentaren till 113 kap. 8 § SFB, som hänvisar till FÖD 1989:50.

⁵ Jfr prop. 1981/82:88 s. 19 f., prop. 1985/86:73 s. 33 och RÅ 2001 ref. 40.

⁶ Se HFD 2021 ref. 71 p. 10, bl.a. med hänvisning till HFD 2015 ref. 73.

⁷ Se RÅ 1997 not. 128 och FÖD 1982:11. I RÅ 1997 not. 128 hade den enskilde begärt att få livränta och beviljats förmånen enligt begäran. Först därefter upptäckte han att beviljandet fick negativa konsekvenser för honom. HFD fann att beslutet hade gått honom emot. Den omständigheten att den enskilde hade motsatt sig beviljande först i ett överklagande innebar inte några hinder för prövningen. HFD gjorde därefter en prövning i sak och kom fram till att beslutet att bevilja livränta skulle upphävas. HFD upphävde alltså beslutet i enlighet med den enskildes begäran. Någon skyldighet att bifalla en sådan begäran kan dock inte utläsas. Det kan antas bero på situationen i det enskilda fallet.

⁸ Jfr prop. 1989/90:74 s. 309 och RÅ 2008 ref. 37.

Försäkringskassan drar därför slutsatsen att 113 kap. 8 § SFB bör tolkas så att det är den enskildes egen uppfattning som är avgörande för om det är en ändring till nackdel för hen eller inte. Detta gäller både då den försäkrade inte längre vill ha förmånen och när den försäkrade vill begränsa tidigare beviljad förmån. Ett beslut kan dock bara ändras om det finns rättsliga förutsättningar för det. Det nya beslutet måste alltså bli rätt utifrån gällande regler.

Exempel

Exempel 1

Försäkringskassan har fastställt en försäkrads SGI till 400 000 kr. Den försäkrade begär omprövning och yrkar att SGI:n ska fastställas till 300 000 kr. Försäkringskassan ska tolka villkoret "till den enskildes nackdel" subjektivt och ompröva det tidigare beslutet i enlighet med den enskildes begäran såvida de rättsliga förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Försäkringskassan kan alltså bara ändra SGI:n till 300 000 kr om det är rätt enligt gällande regler.

Exempel 2

Försäkringskassan har beviljat en försäkrad ett helt omvårdnadsbidrag. Den försäkrade begär omprövning och yrkar att hen inte längre ska få omvårdnadsbidrag. Försäkringskassan ska tolka villkoret "till den enskildes nackdel" subjektivt och ompröva det tidigare beslutet i enlighet med den enskildes begäran såvida de rättsliga förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Det är inte ändamålsenligt att i detta rättsliga ställningstagande på ett uttömmande sätt ange exempel på samtliga fall där Försäkringskassan ska tolka den enskildes begäran subjektivt. Ovanstående exempel ska därför endast ses som typfall.

Mänskliga rättigheter, diskriminering, jämställdhet och barnrätt

Det rättsliga ställningstagandet bedöms inte påverka frågor om mänskliga rättigheter, diskriminering, jämställdhet eller barnrätt.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

113 kap. 7 och 8 §§ SFB

FÖD 1982:11

FÖD 1989:50

RÅ 1997 not. 128

RÅ 2001 ref. 40

RÅ 2008 ref. 37

HFD 2015 ref. 73

HFD 2021 ref. 71

HFD 2022 ref. 35

HFD 2023 ref. 56

Prop. 1981/82:88 Om åtgärder för att förbättra försäkringsdomstolarnas arbetsläge m.m.

Prop. 1985/86:73 Om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna, m.m.

Prop. 1989/90:74 Om ny taxeringslag m.m.

Prop. 2008/09:200 Socialförsäkringsbalk

Jansson m.fl., Socialförsäkringsbalken, JUNO version 2P, kommentaren till 113 kap. 8 § SFB

Försäkringskassan

Marie Axelsson
Beslutsfattare

Linda Bauer
Emil Åstrand Melin
Matilda Lindeberg
Föredragande